

Béres Katalin

Batthyány-kiállítás Nagykanizsán

Nehéz, szinte lehetetlen feladatra vállalkozik az a múzeum, amely a választott témáról eredeti műtárgyak hiányában próbál érdekes, látványos történeti kiállítást rendezni. A nagykanizsai Thúry György Múzeum a Zala Megyei Levéltárral karöltve sikerrel oldotta meg a feladatot a 200 éve született gróf Batthyány Lajos, Magyarország első felelős miniszterelnöke előtt tisztelgő „*A magam útját jártam*” című emlékkiállítás megrendezésével.* A mártír miniszterelnök halála után vagyonát elkobozták, hagyatékának nagy része elkallódott, közgyűjteményeinkbe relikviáinak csak töredéke kerülhetett, amelyeket az évforduló alkalmából rendezett budapesti kiállításokon, a Budapesti Történeti Múzeumban és a Hadtörténeti Múzeumban, illetve a körmendi Batthyány-kastély tárlatán tekinthetnek meg az érdeklődők. Mivel a gróf közvetlenül nem kötődött Zala vármegyéhez, hozzá fűződő egyedi relikviák sem találhatóak megyénk múzeumaiban. A személyes hagyaték darabjai: Batthyány Lajos házisapkája, zománcozott fém gyertyatartója, aranyzsinóros mellénye, kivégzésekor viselt vászonmellénye, miniszterelnöki bársonyszéke, íróasztala, pecsétnyomója, stb., ha nem is tárgyi valóságában, de jó minőségű fotográfiákon mégis jelen vannak a zalai kiállításon.

Természetesen eredeti tárgyak, dokumentumok sem hiányoznak a tárlatról. A zalai közgyűjteményekben - a kesztelyi Balatoni Múzeumban, a Helikon Kastélymúzeumban, a Göcseji Múzeumban, a Zala Megyei Levéltárban és a Thúry György Múzeumban - őrzött korabeli metszetek, festmények, iratok, könyvek, fegyverek, viseletrekonstrukciók egészítik ki, színesítik a látványt, s szolgálnak információkkal a reformkor és a szabadságharc idejéről, Batthyány politikai tevékenységéről, kortársairól: elvbarátairól és ellenfeleiről.

A főszerep azonban a fotóké, amelyek élnek, rafakeretes, vagy keret nélküli kon. A Zala Megyei Levéltár albumhoz a könyv szerkesztője a hazai és külföldi közgyűjteményekben személyéhez, életéhez, általában túlzás nélkül állítható, fontosabb dokumentumokat, Zóka Gyula fotográfált anyagból válogatta ki a kiállítás képeit, s eredményül életrajz született. Ha a látogató alaposan végignézi a képtárat, precíz képaláírásokból ismert sablonos,

elsősorban miniszterelnökségére és mártírúrára korlátozódó Batthyány-kép helyett egy izgalmas, sokoldalú, hús-vér emberrel, kiváló szervezőkészséggel megáldott politikussal ismerkedhet meg, aki mindig a saját útját járta. Ez utóbbi, szállóigévé vált gondolat – *Viam meam persequor [A magam útját járom]* – a gróf jelmondata volt (láthatjuk címeres pecsétlenyomatán), de a kivégzésére várva is ezt fogalmazta meg (múlt időben) feleségéhez, Zichy Antóniához írt búcsúlevelében 1849. október 5-én. E három szóba sűrített precíz „önjellemezést” választotta – nagyon találóan – a rendező az emlékkiállítás címéül.

A tárlat az életpálya bemutatásán túl, de abba beleágyazva láttatja a Batthyány-ikonográfia legfontosabb, ismert és kevésbé ismert darabjait. Reprodukcióként van jelen Medvey Ágoston elefántcsont miniatűrje, Friedrich Lieder 1839-ben készített, a nyughatatlan, kissé zilált kinézetű gróftól ábrázoló akvarellje, Barabás Miklósnak az Iparegyesület nagyteljesítésként elnökét meggyászoló díszmagyarban megőrkítő híres festménye, valamint a magyar miniszterelnököt ábrázoló egészalakos képe, amelynek eredetije elkallódott, csak a Burger Lajos készítette másolat maradt ránk. Különlegesség az ábrázolások között a Galsai Kovács Ernő zalai honvédőrnagy által készített, mindeddig ismeretlen akvarell Batthyány Lajosról, de látható Joseph Martignoni vízfestményén a Laibachban raboskodó, házikabátban sakkozó, perére váró gróf is, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

Eredeti műalkotásként tekinthető meg a Göcseji Múzeumban őrzött, Franz Eybl rajzolta, Batthyányt házikabátban

a fotóké, fotóreprodukciónak az egyszerű natúr mélybordó színű paraván-tárlatban elkészült Batthyány készítője, Molnár András földi közgyűjteményekben, található, Batthyány Lajos lyafutásához kapcsolódó – juk, szinte összes – ábrázolást, amelyeket zömében végig. Ebből a hatalmas rendező, Kunics Zsuzsa a kiállítás veszi a fáradságot, peket, elolvassa a hozzájuk sokat, a történelemkönyvek csak néhány információra,

* Létrejöttét a Balassi Intézet Nemzeti Évfordulók Titkársága támogatta.

megörökítő színezett litográfia (1842), valamint Albert Decker díszmagyaros akvarell portréja. A Batthyány Lajosról készült korabeli alkotásokat végignézve egyetérthetünk Szemere Bertalannal, aki így jellemezte a gróft: „Magas, szikár, szép termet, orra római, antik metszésű, ábrázata fehér, halovány, fejét a magas, kopasz, alabástromszínű homloka ragyogóvá tette, világosbarna szakálla mellére hosszan hullámozott alá [...]. Összes valójának kifejezése komoly, hideg, imposant volt, viselete nyers, tüzes, büszke, lovagi.”

A kiállítás két teremben, kronológiai rendben, azon belül tematikus egységekben mutatja be Batthyány Lajos élet-újtját. Előhangként azonban még a folyosón megismerkedhetünk a Batthyányak felmenőivel, mindenekelőtt Örs vezérrel, akitől a család származtatta magát, a grófi és hercegi címet szerző legjelesebb családtagokkal, láthatjuk a családi címert, az önnön vérével fiait tápláló pelikánt, valamint az egykori kanizsai uradalmi tisztartó, Sóskuti Tárnok Alajos Batthyányokról írt művéhez rajzolt óriási családfát.

A kiállítás rendezője külön egységet szentelt Kanizsa és a Batthyányak kapcsolatának, nem véletlenül, hiszen 1742-től a város a hercegi ág birtokába került. A kiállításnak helyet adó mai múzeum is egykor uradalmi épületként szolgált. E kapcsolat itt kiállított bizonyítékai többek között Mária Terézia adománylevele, egy úrbéri szerződés 1753-ból, a család címerével díszített uradalmi pecsétnyomó, a kanizsai erdőhivatal címeres táblája, vagy a Batthyány Lajos Ernő nádor által alapított piarista gimnázium és az Alsóvárosi templom oltára.

A kiállítás első terme Batthyány pályafutásának a születésétől miniszterelnöki tevékenységéig terjedő szakaszát foglalja össze. A családot, tanulmányokat, ifjúkori éveket láttató paravánokon megjelenik gyermekeivel a fiatal és szép édesanya, Skerlecz Borbála, aki azonban sem férjével, sem cseperedő fiával nem tudott harmóniában élni. Láthatjuk az oktatás és neveltetés színhelyeit, Vinzenz Pleban bécsi nevelőintézetét, a győri bencés gimnáziumot, Friedrich Klinkowström nemes ifjakat iskoláztató bécsi intézetét, stb., majd a katonatiszti pályára készülő, a 9. huszárezredben szolgáló Batthyány Lajosra vonatkozó dokumentumokat. Itt, és végig a kiállítás frízében jelennek meg azon települések korabeli ábrázolásai, amelyekhez Batthyány Lajos életének egy-egy szakasza kötődött.

Molnár András tervezte és Nagy Béla kivitelezte azokat a színes térképeket, amelyek bemutatják az 1831-ben végre örökségéhez jutó gróf birtokait, birtokközpontjait, és 1833-1847 között tett külföldi utazásait.

A zürös ifjúkori évek lezárulása után Batthyány hatalmas vagyonának, uradalmi központjának a Vas megyei Ikervárt tette meg, majd magánéletét is rendezte; feleségül vette Zichy Antóniát, akiben nemcsak szerető társra, hanem politikai törekvéseinek támogatójára is talált. Ezek után jelent meg 1839-ben a politikai élet színpadán.

A kiállítás hangsúlyosan mutatja be az arisztokrata főúr reformkori tevékenységét, a gazdasági élet fellendítését célzó erőfeszítéseit: az Iparegyesület megalapítóját, az iparmű-kiállítások megszervezőjét (aki ikervári cukorgyárának termékeivel maga is a kiállítók közé tartozott), a Védegylet támogatóját, s kitér Batthyáynak Kossuth Lajoshoz fűződő, politikai érdekszövetségen alapuló kapcsolatára is. Mindezek dokumentálásaként többek között az Iparegyesület résztvevőinek névsora és alapszabályai, a zalai védegylet eredményeként létrehozott Nagykanizsai Takarékpénztár alapító okirata, az országos Védegylet zalai aláírási íve látható. Igazi különlegesség a nagykanizsai Védegylet Csány László által készített réz pecsétnyomója, melynek felirata – „Viruljon a hon!” – egyik jelszavára utal, s egy virágzó, lombos ágat ábrázol.

A Batthyány Lajos országgyűlési működését összefoglaló egységben láthatjuk a reformkori diéták felsőtáblájának helyet adó pozsonyi primási palota épületét és tanácskozótermét, az 1847-re egyértelműen a főrendi ellenzék vezérévé váló gróf elvbarátainak és politikai ellenfeleinek portréit, többek között Deák Ferencét, aki iránt feltétlen bizalommal viseltetett. Deák volt az egyetlen nem arisztokrata származású nemes, akit Batthyány Lajos otthonában is felkeresett.

Országgyűlési felszólalásairól tanúskodik az asztaltárlóba helyezett főrendi napló és Stuller Ferenc Országgyűlési Tudósítása is. Külön kiemelve van jelen Batthyány Lajos egyetlen hírlapi cikke, melyet a Magyar Gazdasági Egyesület felkérésére ikervári cukorgyáráról írt. (Az egyesület lapjában, a Magyar Gazdában jelent meg 1842. január 6-án.)

Az 1848-as forradalmi márciusi pesti és pozsonyi eseményeinek, miniszterelnöki kinevezésének és az első független, felelős magyar kormány fejként végzett tevékenységének dokumentumai és képi anyaga közül kiemelkedik – a kiállítóterem tengelyébe állítva – Matthäus Kern nagyméretű litográfiája, mely az országgyűlés felirati javaslatával 1848. március 15-én Bécsbe utazó magyar küldöttség tagjait ábrázolja, továbbá a Batthyány kormányt ábrázoló fametszet, az áprilisi törvények egyik eredeti, V. Ferdinánd és Batthyány Lajos miniszterelnök aláírásával hitelesített példánya, s miniszterelnöki pecsétjének lenyomata egy Zala megyéhez küldött rendeleten. Fotókon megjelennek a miniszterelnöki reprezentáció tárgyai is: íróasztala, bársonyszéke, pecsétnyomója és tintatartója.

A kiállítás második termét nagyrészt a miniszterelnöknek a szabadságharc hadseregét megteremtő munkássága bemutatására szánta a rendező. Nem véletlenül, hiszen a közgondolkodás elsősorban Kossuthnak tulajdonítja a honvédtoborzást, a honvédszázlójak megszervezését. 1848 kora nyarán Batthyány nemcsak a nemzetőrség, hanem május 16-i felhívásával már a „rendes nemzetőrség” (a későbbi honvédség) toborzásáról hozott intézkedéseket. A kiállításban – eredetiben – láthatjuk a nemzetőrség és a honvédség szervezésével, mozgósításával kapcsolatos rendeleteit, külön kiemelve a zalai nemzetőrök és honvédszázlójak dokumentumait, valamint a Batthyány-kormány által

kinevezett Csány László kormánybiztosi tevékenységét dokumentáló iratokat, leveleket, parancsokat. A vitrinekbe, tárlókba helyezve a szabadságharc hadseregének (és ellenségeinek) fegyverzetéből kaphatunk ízelítőt; a nemzetőrök kiegyenesített kaszáját, a honvédek puskáit, kardjait, a tisztek viselte nemzetiszínű övszalagot és a Thúry György Múzeum becses kincsét, a címeres honvédzászlót. A tárlat egyik leglátványosabb eleme az az exteriőr, amely a Dráva nádasaiban örökdő zalai nemzetőröket jeleníti meg. Az egyik sarokban pedig honvéd dobost láthatunk. A kiállításban választ kapunk arra is, miért kávébarna a honvédek atillája és kék a nadrágja, vagy honnan származik az „egy kaptára készül” szólásunk.

A tárlat utolsó egysége szinte napi pontossággal mutatja be gróf Batthyány Lajos életének utolsó hónapjait, 1849. január 8-ai letartóztatásától a tragikus október 6-ai kivégzésig. Térképen követhetjük fogsága színhelyeit, fotókon, metszeteken láthatjuk rabtársait, fő ellenfelét, a gyűlölt Haynaut, kivégzésének és temetésének szomorú mozzanatait.

A kiállítás lezárásaként – már a folyosón – a hivatalosan máig nem rehabilitált mártír miniszterelnök utóéletét idézik a dokumentumok, akinek ünnepélyes újratemetésére a főváros rendezésében 1870-ben került sor. Mauzóleumát 1874-ben ugyan felavatták, de történelmi szerepének méltó kijelölésére csak napjainkban került sor. E kiállítás is fontos része ennek a folyamatnak.

